

DREPT PENAL ȘI DREPT PROCESUAL PENAL

CZU 347.91/.95 (478)

ADMISIBILITATEA RECURSULUI ÎN PROCEDURA CIVILĂ: EXPERIENȚA REPUBLICII MOLDOVA ÎN CONTEXTUL REGIONAL (I)

Alexandru MUNTEANU,
doctor în drept, conferențiar universitar USM

Oleg STERNIOALĂ,
 judecător, Curtea Supremă de Justiție

SUMAR

În prezentul articol este analizată evoluția instituției de admisibilitate a recursului în procedura civilă din Republica Moldova din perspectiva prevederilor legale și a jurisprudenței Curții Supreme de Justiție. De asemenea, în contextul tendințelor majore din țările europene, precum și al problemelor specifice cu care se confruntă instanțele judecătorești din Republica Moldova, sunt cercetate lista și natura juridică a premiselor de admisibilitate a recursului, sarcinile și caracteristicile procedurii de examinare a admisibilității recursului. Instituția admisibilității recursului este delimitată de instituțiile adiacente, fiind evidențiate premisele de admisibilitate și condițiile de exercitare a recursului. Pe baza cercetărilor istorice și comparate sunt făcute anumite recomandări privind temeiurile inadmisibilității recursului, precum și procedura de examinare a admisibilității acestei căi de atac.

Cuvinte-cheie: *admisibilitatea recursului, casare, condiții de exercitare a recursului, temeiurile de inadmisibilitate a recursului, premisele de admisibilitate a recursului, recurs, sarcinile recursului, căile de atac.*

THE ADMISSIBILITY OF THE SECOND APPEAL IN THE CIVIL PROCEDURE: THE EXPERIENCE OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA IN THE REGIONAL CONTEXT (I)

SUMMARY

The article analyses the evolution of the institution of the admissibility of the second appeal in the civil procedure of the Republic of Moldova, from the perspective of legal provisions and case law of the Supreme Court of Justice. The list and legal nature of the prerequisites of the second appeal's admissibility, the tasks and features of the examination procedure of the second appeal's admissibility are also investigated in the context of major trends in the European countries, as well as specific problems faced by the Moldovan courts.

A delimitation of the institution of admissibility of the second appeal from other adjacent institutions is made, with distinguishing of the prerequisites of the second appeal admissibility and of the conditions for its submission. On the basis of historical and comparative investigation certain recommendations concerning the grounds for the inadmissibility of the second appeal, as well as the examination procedure of the second appeal's admissibility are made.

Key-words: *appeal's admissibility, cassation, conditions for the second appeal inadmissibility, prerequisites of the second appeal admissibility, appeal, tasks of the appeal, ways of appeal.*

Admisibilitatea recursului – contextul introducerii instituției în procedura civilă din Republica Moldova.

În sistemul mecanismelor juridice orientate spre remedierea erorilor comise la înfăptuirea justiției un loc important îl ocupă căile de atac al hotărârilor judecătorești. Este unanim recunoscut că această instituție reprezintă o garanție fundamentală a dreptului la apărare judiciară, asigurând pronunțarea unor hotărâri legale și temeinice. Codul de procedură civilă al Republicii Moldova (în vigoare din 12 iunie 2003) [5] a introdus noi reglementări în materia căilor de atac a

hotărârilor judecătorești. O noutate a constituit și reglementarea, într-o secțiune aparte a Codului de procedură civilă, a instituției recursului împotriva deciziilor instanței de apel (Secțiunea a 2-a din Capitolul XXXVI-II). Prin intermediul acestei căi de atac se efectuează controlul de legalitate a deciziilor adoptate de curțile de apel în calitate de instanțe de apel. Spre deosebire de celelalte căi de atac, recursul împotriva deciziilor instanței de apel, a cărui judecare este de competența instanței judecătorești supreme din Republica Moldova – Curtea Supremă de Justiție, se caracterizează prin anumite particularități, condiționate de sarcina publică a acestuia (asigurarea aplicării uniforme a legilor de către toate instanțele judecătorești) care trebuie îndeplinită de rând cu sarcina cu caracter privat (apărarea nemijlocită a drepturilor participanților la proces prin adoptarea unei hotărâri legale) [13, p. 66]. În această ordine de idei, natura juridică a recursului împotriva deciziilor instanței de apel diferă substanțial de cea a apelului și de cea a recursului împotriva încheierilor.

Pentru a soluționa problema supraaglomerării instanței supreme, Codul de procedură civilă a instituit unele limitări la exercitarea recursului împotriva deciziilor instanței de apel. În primul rând, au fost introduse reglementări cu privire la faptele juridice complexe cu caracter special ce urmează a fi întrunite pentru a accede la Curtea Supremă de Justiție. În al doilea rând, a fost instituită procedura de selectare a recursurilor. Astfel, a apărut o instituție procedurală nouă – admisibilitatea recursului împotriva deciziilor instanței de apel, ce vizează chestiunile procedurale premergătoare și distincte de aspectele ce țin de fondul cererii de recurs.

Implementând instituția admisibilității recursului, în calitate de filtru la Curtea Supremă de Justiție, legiuitorul moldav a urmat tendința generală, ce se manifesta tot mai accentuat în mai multe state europene. Impactul benefic scontat al acesteia asupra activității instanțelor supreme consta în reducerea numărului de recursuri examinate, având ca rezultat îmbunătățirea calității deciziilor adoptate, îndeplinirea cu eficacitate a sarcinii de asigurare a aplicării uniforme a legii de către toate instanțele judecătorești, reducerea termenelor de examinare a cauzelor civile. Analiza statisticii judiciare confirmă actualitatea problemei de supraaglomerare a Curții Supreme de Justiție și, respectiv, necesitatea instituției admisibilității recursului, or, această cale de atac se utilizează de justițiabili într-un număr considerabil de cazuri. Astfel, în perioada 2006-2016, aproximativ 35-40% din deciziile adoptate de instanțele de apel de drept comun au fost atacate cu recurs la Curtea Supremă de Justiție. Cu titlu de comparație, în aceeași perioadă au fost supuse apelului în medie circa 15% de hotărâri pronunțate de jude-

cătoriile de drept comun, cu o tendință de creștere în ultimii ani [14]. De rând cu avantajele sus-menționate, reglementarea nehibzuită a instituției admisibilității recursului poate avea consecințe negative: atribuirea caracterului irevocabil unor hotărâri greșite, încălcarea dreptului persoanelor interesate la apărare judiciară eficientă și acces liber la justiție. Practica judiciară din Republica Moldova a confirmat temeinicia acestor riscuri, iar în primii 10 ani de aplicare a instituției admisibilității recursului legiuitorul de două ori (în 2006 și 2012) a intervenit cu amendamente la aceasta. Apreciind pozitiv ultimele modificări la Codul de procedură civilă ce vizează admisibilitatea recursului, constatăm că practica de aplicare a acestor dispoziții legale în continuare este neuniformă, ceea ce uneori distorsionează esența acestei instituții. În această ordine de idei, rămâne actuală interpretarea corectă a celor două laturi ale admisibilității recursului: 1) latura statică – premisele de admisibilitate, și 2) latura dinamică – procedura de examinare a admisibilității.

Premisele de admisibilitate a recursului. Îndeplinirea de către recursul împotriva deciziilor instanței de apel a sarcinilor de apărare a drepturilor participanților la proces și de asigurare a aplicării uniforme a legii nu implică posibilitatea declarării nestingherite a acestuia. Potrivit principiului legalității căilor de atac, dedus din art. 119 al Constituției Republicii Moldova, exercitarea recursului împotriva deciziilor instanței de apel presupune întrunirea faptelor juridice complexe expres prevăzute de lege. Cunoașterea acestora prezintă o importanță deosebită, întrucât, pe de o parte, refuzul neîntemeiat de a primi cererea de recurs (restituirea cererii de recurs sau recunoașterea recursului drept inadmisibil) ar însemna limitarea arbitrară a dreptului de a declara recurs, iar pe de altă parte, primirea spre examinare a recursurilor declarate cu nerespectarea legii ar duce la o supraaglomerare nejustificată a instanței supreme.

Caracterizând faptele juridice complexe ce trebuie întrunite pentru depunerea cererii de recurs, profesorul rus V. Iarkov menționează că faptele juridice procesuale cu caracter pozitiv (deținerea de către recurent a statutului de participant la proces și existența deciziei pasibile recursului) reprezintă elemente pasive necesare pentru intentarea procedurii de recurs. Elementele pasive sunt veriga inițială a faptelor juridice complexe ce determină apariția dreptului de a declara recurs. Veriga finală a acestor fapte reprezintă o acțiune – depunerea cererii de recurs – prin care dreptul de a declara recurs se realizează efectiv [27, p.64].

În doctrina dreptului procesual civil faptele juridice necesare pentru adresare în judecată, în mod tradițional, se divizează în premisele dreptului la acțiune și condițiile de exercitare a acțiunii. Unii autori

au adaptat această clasificare și au aplicat-o cu referire la faptele juridice necesare pentru declararea recursului, evidențiind premisele dreptului de a declara recurs și condițiile de realizare a dreptului de a declara recurs [25, p.42; 26, p. 38]. Bazându-ne pe aceste concepții, am propus delimitarea premiselor de admisibilitate a recursului și a condițiilor de exercitare a acestuia [12, p.11-12]. Această clasificare permite de caracterizat, din punct de vedere teoretic, esența diferitor fapte juridice ce trebuie întrunite pentru declararea recursului împotriva deciziilor instanței de apel. Mai important este efectul practic al acestei clasificări, permițând delimitarea sancțiunilor ce intervin în caz de nerespectare a ordinii legale de declarare a recursului.

Premisele de admisibilitate a recursului împotriva deciziilor instanței de apel pot fi definite ca fiind acele circumstanțe procesuale cu caracter obiectiv de existența cărora legea leagă apariția dreptului de a declara recursul împotriva deciziilor instanței de apel. Prin caracterul obiectiv al circumstanțelor înțelegem independența acestora de voința participanților la proces și de cea a instanței de judecată, ele fiind prevăzute expres de lege. Inexistența premiselor de admisibilitate a recursului împotriva deciziilor instanței de apel exclude posibilitatea declarării (inclusiv repetate) a recursului. La rândul lor, *condițiile de exercitare* a recursului sunt acele circumstanțe procesuale cu caracter subiectiv care nu condiționează apariția dreptului de a declara recurs, ci determină doar ordinea legală de exercitare a acestuia. În caz de nerespectare a condițiilor de exercitare a recursului, recurentul poate înlătura neajunsurile, fără ca să-i fie afectat însuși dreptul de a declara recurs. În acest sens, condițiile de exercitare a recursului împotriva deciziilor instanței de apel au un caracter subiectiv, fiind puse în dependență de voința persoanei interesate și nu exclud posibilitatea depunerii repetate a recursului.

Această clasificare poate fi dedusă indirect din dispozițiile Codului de procedură civilă al Republicii Moldova, care prevede diferite sancțiuni pentru nerespectarea ordinii legale de declarare a recursului împotriva deciziilor instanței de apel: recunoașterea recursului drept inadmisibil (art. 433 CPC), ce implică, de jure sau de facto, imposibilitatea depunerii repetate a cererii de recurs și restituirea cererii de recurs (art. 438 al CPC), ce nu exclude posibilitatea depunerii repetate a acesteia.

Sistemul premiselor de admisibilitate a recursului împotriva deciziilor instanței de apel este condiționat de necesitatea îndeplinirii corespunzătoare a sarcinilor puse în fața acestei căi de atac. Cu cât mai mare pondere au sarcinile cu caracter public (asigurarea aplicării uniforme a legii) în raport cu sarcinile private (apărarea drepturilor participanților la proces), cu atât

mai stricte sunt premisele de admisibilitate a recursului împotriva deciziilor instanței de apel și mai limitat accesul la instanța supremă. În pofida diverselor reglementări, comune pentru toate statele europene sunt următoarele trei premise: obiectul (decizia instanței de apel pasibilă recursului), subiecții (persoanele abilitate de lege cu dreptul de a declara recurs) și termenul (perioada de timp, în interiorul căreia poate fi declarat recursul). La aceste trei premise clasice de admisibilitate a recursului împotriva deciziilor instanței de apel în Republica Moldova se adaugă invocarea temeiurilor declarării recursului: în conformitate cu art. 432 alin. (1) CPC, părțile și alți participanți la proces sunt în drept să declare recurs în cazul în care se invocă încălcarea esențială sau aplicarea eronată a normelor de drept material sau a normelor de drept procedural prevăzute la alin. (2), (3) sau (4) ale aceluiași articol.

În statele Uniunii Europene premisele suplimentare de admisibilitate a recursului împotriva deciziilor instanței de apel sunt determinate reieșind din diferite criterii. Aceste criterii pot fi clasificate convențional în două grupe [19, p.931]:

1) *După importanța cauzei civile*. Importanța cauzei civile se stabilește în baza următoarelor criterii obiective sau obiectiv determinabile:

- a) valoarea acțiunii;
- b) valoarea sumei contestate;
- c) natura juridică a pretenției (de exemplu, ce rezultă din raporturi juridice de muncă, familiale etc.);
- d) importanța deosebită a cauzei civile pentru practica judiciară;
- e) neuniformitatea jurisprudenței referitor la o problemă de drept.

2) *După necesitatea obiectivă a deciziei instanței a treia într-un caz concret*. Aceasta se stabilește în funcție de următoarele:

- a) dacă instanțele inferioare au dat aceeași soluție cauzei (instanța de apel a menținut hotărârea primei instanțe) sau soluții diferite (instanța de apel a casat hotărârea primei instanțe);
- b) dacă problema de drept ridicată de o cauză este simplă sau complexă (de natură să provoace erori repetabile);
- c) dacă soluționarea cauzei necesită o urgență.

De exemplu, în conformitate cu art. 477 din Codul de procedură civilă al Spaniei [7], pentru admisibilitatea recursului trebuie respectată suplimentar una din următoarele premise speciale:

- a) prin decizia atacată se încalcă drepturile fundamentale cu caracter civil;
- b) valoarea acțiunii depășește 600.000 euro; sau
- c) valoarea acțiunii nu depășește 600.000 euro și a fost examinat fondul cauzei, cu condiția că de-

cizia atacată prezintă interes pentru instanța de recurs („interes casacional”). Ultima premisă este prezentă în cazurile când există o practică judiciară neuniformă sau sunt aplicabile norme juridice noi (intrate în vigoare cu cel mult cinci ani în urmă), în privința cărora nu există o practică judiciară a instanței supreme.

În Austria, recursul este admisibil dacă suma contestată depășește 5000 euro (de la această regulă sunt câteva excepții, în special, în cauzele familiale) și soluționarea cauzei depinde de o chestiune de drept material sau procedural, ce prezintă o importanță majoră pentru asigurarea uniformității jurisprudenței, a securității de drept sau a evoluării dreptului [1; 16, p.56].

În Suedia, exercitarea recursului împotriva deciziilor instanței de apel este condiționată de necesitatea stabilirii unui precedent de către instanța supremă sau de săvârșirea unei erori grave de către instanța a cărei hotărâre a fost atacată [15, p. 140-141]. Se consideră că stabilirea unui precedent din partea instanței supreme este necesară dacă: a) precedent în asemenea cazuri nu există; b) legislația relevantă lipsește sau nu este detaliată; c) decizia emisă de instanța de apel contravine interpretării legii date de Curtea Supremă; d) Curtea Supremă intenționează să modifice precedentele sale. Premise asemănătoare sunt stabilite și în Marea Britanie pentru admisibilitatea recursului („second appeal”) [17, p.5; 22, p.114].

În Estonia, cererea de recurs este admisibilă dacă instanța de apel a emis o hotărâre greșită, ca urmare a aplicării eronate a normei de drept material sau procedural sau examinarea recursului este importantă pentru a asigura certitudinea legii și dezvoltarea practicii judiciare uniforme, sau pentru evoluarea ulterioară a dreptului [2].

În Letonia, este stabilită o premisă specială de admisibilitate a recursului împotriva deciziilor instanței de apel, menită să reducă numărul recursurilor neîntemeiate. În conformitate cu art. 458 al CPC al Letoniei, la depunerea recursului recurentul trebuie să depună o cauțiune în mărime de 50 de late [4]. Cauțiunea se restituie recurentului doar în caz de admitere a recursului și de casare sau de modificare a deciziei atacate.

Restricțiile la exercitarea recursului, în funcție de categoria cauzei (de exemplu, conflicte de muncă, etc.) și valoarea cererilor evaluate în bani (până la 500.000 lei), sunt prevăzute în Codul de procedură civilă a României în art.483 [6].

Tendențele moderne în materia premiselor de admisibilitate a recursului împotriva deciziilor instanței de apel, în statele europene, pot fi deduse din evoluția legislației procesuale civile a Germaniei. Inițial, Codul de procedură civilă al Germaniei din 1877 a prevăzut

o singură premisă pentru primirea recursului („die Revision”) de către instanța supremă – suma contestată trebuia să depășească 1500 de mărci. Punerea în aplicare a Codului de procedură civilă a demonstrat în scurt timp necesitatea stabilirii unor bariere suplimentare în vederea neadmiterii supraaglomerării instanței de recurs. În acest sens, odată cu majorarea numărului judecătorilor instanței supreme a fost ridicată treptat valoarea sumei contestate ca premisă pentru accesul la instanța de recurs – așa-numita „sumă a recursului” („die Revisionssumme”), atingând în anul 1910 cuantumul de 4000 de mărci. Odată cu deschiderea în anul 1950 a Curții Federale de Justiție a Republicii Federale Germane (Bundesgerichtshof), a fost instituit un sistem mixt de admisibilitate a recursului: recursurile a căror sumă nu depășea 6000 DM necesitau o autorizare din partea instanței de apel (Oberlandesgericht), celelalte erau primite fără restricții pentru examinare de către instanța supremă. În urma reformei din anul 1975, recursurile cu valoarea de până la 40.000 DM trebuiau să fie autorizate de instanța de apel, celelalte urmau să treacă o procedură de acceptare la Curtea Federală de Justiție („die Annahme der Revision”). Astfel, valoarea sumei contestate prin cererea de recurs, treptat, a pierdut caracterul unei premise pentru primirea recursului [23, p.7-8].

După modificarea Codului de procedură civilă al Germaniei, prin legea din 17.12.1990 au fost stabilite următoarele criterii pentru admisibilitatea recursului:

a) suma recursului – recursurile a căror sumă nu depășește 60 000 DM, precum și recursurile în cauzele nepatrimoniale, care necesită o autorizare din partea instanței de apel. Pentru a înlătura pericolul unui arbitrar din partea instanței chemate să dispună autorizarea, legiuitorul german a stabilit criterii obiective de autorizare care constau în: importanța principală a problemei care se ridică în cauza dată sau îndepărtarea deciziei atacate de jurisprudența Curții Federale de Justiție;

b) importanța principală a problemei care se ridică în cauză – recursurile a căror sumă depășește 60 000 DM pot fi declarate inadmisibile de către instanța de recurs, dacă cauza nu ridică o problemă de drept de o importanță principală.

Doar în anumite situații se admite declararea recursului fără respectarea premiselor speciale. Recursul împotriva deciziilor instanței de apel poate fi declarat fără restricții, dacă instanța de apel a respins cererea de apel ca inadmisibilă sau dacă sunt invocate ca teme de recurs încălcări esențiale ale normelor de drept procesual, prevăzute la art. 551 CPC al Germaniei (formarea cu încălcarea legii a completului de judecată care a adoptat hotărârea, încălcarea normelor de competență, încălcarea regulilor cu privire la

limba procesului, nemotivarea deciziei atacate) [21, p.478]. În doctrina germană a dreptului procesual civil se menționa că, criteriul valorii acțiunii își pierde însemnătatea în practică. Un recurs într-un litigiu patrimonial, a cărui valoare depășește 60 000 DM, poate să nu fie primit spre examinare, iar unul cu o valoare mai mică, din contra, să fie primit. Astfel, pe prim plan se pune existența unei probleme esențiale de drept ridicată de litigiul respectiv. Aceasta evidențiază încă o dată funcția principală a recursului – cea de asigurare a aplicării și interpretării uniforme a legii pe întreg teritoriul federației [18, p.430]. Ținând cont de aceste considerente, prin Legea din 27.07.2001, instituția admisibilității recursului a fost reformată esențial [24, p.235]. Actualmente, potrivit art. 543 din Codul de procedură civilă al Germaniei [3], recursul este admisibil dacă:

- 1) cauza are o importanță principială; sau
- 2) evoluarea dreptului sau asigurarea uniformității practicii judiciare necesită o decizie a instanței de recurs.

În consecință, numărul recursurilor examinate de instanța judecătorească supremă a Germaniei este redus. În acest context, se impune remarcat faptul că modul de reformare a instituției admisibilității recursului denotă un profesionalism înalt al legiuitorului german. După organizarea unor dezbateri fundamentale ale proiectului de lege pe parcursul a doi ani cu antrenarea unui cerc larg de specialiști teoreticieni și practicieni, s-a ajuns la concluzia că limitarea accesului la instanța supremă nu trebuie să afecteze nejustificat accesul liber la justiție, precum și calitatea hotărârilor judecătorești. Din aceste considerente, modificarea normelor cu privire la admisibilitatea recursului s-a efectuat concomitent cu întărirea poziției instanței de fond și ridicarea responsabilității instanțelor de apel, accentuându-se rolul dirigiuitor al judecătorului [20 p.113-114].

Analiza legislației statelor europene permite a evidenția două metode de reglementare a premiselor de admisibilitate a recursului:

- a) enumerarea exhaustivă a acestora în textul legii prin utilizarea termenilor cu un conținut determinat;
- b) descrierea premiselor de admisibilitate a recursului prin utilizarea termenilor, stabilirea conținutului cărora este lăsată la discreția instanței de judecată.

Ambele metode au avantaje și dezavantaje. Prima metodă permite de a stabili cu certitudine, din dispozițiile legii, existența sau inexistența dreptului de a declara recurs. Aceasta este important nu numai din perspectiva aplicării corecte și uniforme a legii de către instanțele judecătorești, ci și din perspecti-

va participanților la proces care pot verifica deținerea dreptului de a declara recurs înainte de sesizarea instanței supreme. Dezavantajul acestei metode constă în neflexibilitatea ei, deoarece perfecționarea și adaptarea premiselor de admisibilitate sunt posibile numai prin modificarea legislației procesuale. În schimb, al doilea model se caracterizează prin flexibilitate, premisele de admisibilitate putând fi adaptate și perfecționate de practica judiciară. Aceasta, însă, presupune o responsabilitate sporită și o jurisprudență stabilă a instanței supreme. Folosirea arbitrară a libertății de interpretare este de natură să afecteze tratamentul echitabil și egalitatea persoanelor în fața legii. În opinia noastră, reglementarea expresă și exhaustivă în Codul de procedură civilă a Republicii Moldova a premiselor de admisibilitate a recursului este absolut justificată, iar excluderea în 2006 și 2012 a unor temeuri de inadmisibilitate formulate general și interpretate diferit în practică („recurs vădit nefondat”, „recurs vădit neîntemeiat”, „recurs abuziv”) în general, a contribuit pozitiv la aplicarea instituției admisibilității. Eventualele amendamente la dispozițiile legale privind premisele de admisibilitate a recursului pot fi puse în discuție doar după consolidarea practicii de aplicare a normelor curente.

Temeurile inadmisibilității recursului. De la bun început, ținem să menționăm că, pentru a aplica corect temeurile de inadmisibilitate a recursului, urmează să fie delimitate clar sarcinile puse în fața completului din 3 judecători care examinează admisibilitatea recursului de sarcinile completului din 5 judecători care examinează fondul recursului. Pornind de la esența instituției admisibilității recursului, controlul efectuat de către completul din 3 judecători ai Curții Supreme de Justiție urmează să se limiteze la chestiunea: era sau nu în drept recurentul să declare recursul? Urmează sau nu să fie primită spre examinare în fond cererea de recurs?

Sarcinile și împuternicirile completului de judecători care decide asupra admisibilității recursului sunt similare cu cele ale judecătorului din prima instanță care decide cu privire la primirea cererii de chemare în judecată. În mod analogic, instanțele de apel, după primirea dosarului cu apelurile depuse, verifică, înainte de a controla legalitatea și temeinicia hotărârii atacate, dacă apelantul avea dreptul să declare apel. În cazul în care se constată că apelantul a declarat apel neavând acest drept, cererea de apel depusă se restituie printr-o încheiere a instanței de apel (art. 369 al CPC). Respectiv, completul din 3 judecători care decide asupra admisibilității recursului urmează să examineze în exclusivitate chestiunea cu privire la existența dreptului la exercitarea recursului și nu este în drept să examineze temeinicia cererii de recurs (existența

dreptului la admiterea recursului). Aceasta intră în competența colegiului din 5 judecători ai Curții Supreme de Justiție.

Potrivit redacției actuale a art. 433 CPC, cererea de recurs se consideră inadmisibilă în cazul în care:

- a) recursul nu se încadrează în temeiurile prevăzute la art. 432 alin. (2), (3) și (4);
- b) recursul este depus cu omiterea termenului de declarare prevăzut la art. 434;
- c) persoana care a înaintat recursul nu este în drept să-l declare;
- d) recursul se depune în mod repetat după ce a fost examinat.

Înainte de a trece la examinarea conținutului primului temei de inadmisibilitate, vom caracteriza pe scurt temeiul cel mai des utilizat la emiterea încheierilor de inadmisibilitate în perioada 2003 – 2012: „recursul este vădit nefondat/neîntemeiat”. Astfel, în redacția inițială a art. 433 al CPC, recursul se considera inadmisibil, dacă era vădit nefondat. În lipsa unei definiții legale, aplicarea în practică a noțiunii absolut noi pentru dreptul procesual civil al Republicii Moldova – „recurs vădit nefondat”, plasate în cadrul unei instituții necunoscute judecătorilor până la 12 iunie 2013, a întâmpinat dificultăți serioase. În consecință, sintagma „vădit nefondat” din lit. a) art. 433 al CPC a dat naștere la interpretări diferite, inclusiv incorecte, ce distorsionau esența procedurii de admisibilitate a recursului împotriva deciziilor instanței de apel. În perioada inițială de aplicare a noului Cod de procedură civilă, în practica Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova s-a conturat o definiție a noțiunii „recurs vădit nefondat”, prin aceasta înțelegându-se în general situația în care „hotărârile contestate au fost adoptate cu respectarea legislației procedurale și aplicarea corectă a legii materiale. Pe parcursul judecării pricinii părților le-au fost create condiții obiective și legale pentru exercitarea drepturilor [sale] procedurale” (această definiție o întâlnim în numeroase rapoarte asupra inadmisibilității recursurilor adoptate de Curtea Supremă de Justiție, de exemplu: Raportul asupra inadmisibilității pe dosarul civil nr. 2 ra-360/03, Raportul asupra inadmisibilității pe dosarul civil nr. 2 ra-417/03, Raportul asupra inadmisibilității pe dosarul civil nr. 2 ra-452/03, Raportul asupra inadmisibilității pe dosarul civil nr. 2 ra-177/04, etc.). În unele cazuri se confundau noțiunile „recurs vădit nefondat”, ca temei pentru recunoașterea recursului drept inadmisibil printr-o încheiere a completului din trei judecători, și „recurs neîntemeiat”, ca temei pentru respingerea recursului prin decizia colegiului lărgit al Curții Supreme de Justiție (de exemplu, Raportul asupra inadmisibilității pe dosarul civil nr. 2 ra-457/03).

De asemenea, au fost întâlnite situații în care se calificau drept „vădit nefondate” recursurile declarate

pentru temeiurile prevăzute la alin. (1) art. 400 al CPC, deși atare recursuri ar fi trebuit considerate inadmisibile, deoarece nu se încadrează în temeiurile prevăzute la alin. (2) și alin. (3) art. 400 al CPC (de exemplu, Încheierea asupra inadmisibilității pe dosarul civil nr. 2 ra-117/03, Încheierea asupra inadmisibilității pe dosarul civil nr. 2 ra-498/03, Încheierea asupra inadmisibilității pe dosarul civil nr. 2 ra-232/04 etc.). Simpla înlocuire a termenului „vădit nefondat” cu termenul „vădit neîntemeiat” (care, de fapt, sunt sinonime) din art. 433 CPC [9] nu a îmbunătățit practica aplicării acestei norme. Deși asemenea temei de inadmisibilitate a recursului este prevăzut în legislațiile altor state, precum Spania, Italia, Portugalia etc., interpretările date acestei noțiuni în Republica Moldova uneori veneau în contradicție cu natura juridică a procedurii de examinare a admisibilității recursului. Interpretările noțiunii recurs „vădit neîntemeiat/nefondat”, date în doctrina și jurisprudența statelor europene, în esență, cad sub incidența unui alt temei de inadmisibilitate: „recursul nu se încadrează în temeiurile prevăzute la alin. (2) și alin. (3) art. 400 al CPC”. Astfel cum am recomandat anterior [12, p.20], termenul „recurs vădit neîntemeiat” a fost exclus din art. 433 CPC [10]. Aceasta, însă, nu a schimbat substanțial practica instanței supreme.

În continuare, revenim la examinarea conținutului temeiurilor de inadmisibilitate:

a) *recursul nu se încadrează în temeiurile prevăzute la art. 432 alin. (2), (3) sau (4) CPC.* Astfel cum am menționat mai sus, la soluționarea chestiunii cu privire la admisibilitatea recursului nu se verifică temeinicia cererii de recurs. Prin urmare, pentru admisibilitatea recursului este suficientă doar invocarea încălcărilor esențiale ale legii. Această invocare, însă, trebuie să permită încadrarea recursului în unul din temeiurile prevăzute la art. 432 alin. (2), (3) sau (4) CPC. Așadar, recurentul trebuie să indice, în cererea de recurs, ce fel de încălcări au fost comise, în ce constau aceste încălcări, din care circumstanțe concrete ele rezultă. Cererea de recurs trebuie să cuprindă o critică argumentată a părții de motivare a deciziei instanței de apel, cu deducerea că această motivare nu justifică dispozitivul adoptat.

Indicarea în cererea de recurs a normelor concrete de drept material sau de drept procedural ce au fost încălcate, fiind recomandabilă, nu este obligatorie pentru admisibilitatea recursului. Indicarea greșită a motivelor de recurs nu atrage nulitatea recursului, dacă dezvoltarea acestora face posibilă încadrarea lor într-unul din motivele prevăzute de lege. *Per a contrario*, va fi inadmisibilă cererea de recurs în care nu sunt invocate temeiurile prevăzute la art. 432 alin. (2), (3) sau (4) CPC sau sunt invocate alte temeiuri. De asemenea, va fi inadmisibilă cererea de recurs în care încălcă-

rile invocate, exprimate sub forma unor enunțuri generale nedezvoltate, nu permit încadrarea lor în temeiurile prevăzute la art. 432 alin. (2), (3) sau (4) CPC (de exemplu, în cererea de recurs se susține că instanța de apel a aplicat eronat normele de drept material, fără a se specifica prin ce s-a manifestat aplicarea eronată și din care circumstanțe aceasta rezultă).

Această abordare este recomandată de Curtea Supremă de Justiție [8]. Cu toate acestea, așa cum va fi arătat mai jos, însăși Curtea Supremă de Justiție nu în toate cauzele ține cont de aceste recomandări.

Aplicarea în practică a acestui temei de inadmisibilitate a recursului presupune o delimitare clară și certă a noțiunilor de legalitate și temeinicie a hotărârii. Stabilirea circumstanțelor de fapt ale cauzei și aplicarea normelor de drept sunt indisolubil legate între ele [11, p.372]. La determinarea circumstanțelor care au importanță pentru justa soluționare a cauzei (obiectul probațiunii) instanța de judecată pornește, printre altele, și de la normele de drept material ce urmează a fi aplicate. Pe de altă parte, pentru a stabili dacă o normă materială va fi aplicată sau nu, instanța trebuie să cunoască circumstanțele de fapt ale pricinii care formează ipoteza normei de drept potrivite. De aceea, stabilind incomplet circumstanțele de fapt ale cauzei, instanța poate comite o greșeală la alegerea normei aplicabile potrivite și, în final, emite o hotărâre ilegală. Prin urmare, controlul de către instanța de recurs a aplicării corecte a normelor de drept material impune în mod obligatoriu și verificarea corectitudinii de stabilire a obiectului probațiunii. Instanța de recurs trebuie să compare ipoteza normei juridice puse la baza deciziei cu circumstanțele de fapt stabilite de instanțele inferioare. Stabilirea incompletă de către instanțele de fond și de apel a circumstanțelor de fapt care au importanță pentru soluționarea justă a cauzei are ca efect aplicarea eronată a normei de drept material și, prin urmare, duce la casarea deciziei instanței de apel. Cu toate acestea, instanța de recurs nu va verifica în măsură deplină corectitudinea stabilirii circumstanțelor de fapt ale pricinii prin examinarea suficienței probelor administrate și modului de apreciere a lor. În general, instanța de recurs ar trebui să se călăuzească de prezumpția stabilirii corecte a împrejurărilor cauzei expuse în decizia atacată. Excepție de la această regulă o constituie situațiile în care decizia instanței de apel se bazează pe aprecierea arbitrară a probelor (art. 432 alin. (4) CPC), adică când se încalcă flagrant regulile de apreciere a probelor stabilite în art. 130 CPC.

Chiar dacă au trecut mai mult de 10 ani de la adoptarea Noului Cod de procedură civilă a Republicii Moldova, nu s-a format o practică judiciară stabilă de

delimitare a noțiunilor de legalitate și temeinicie a hotărârii, ceea ce afectează corectitudinea aplicării prezentului temei de inadmisibilitate a recursului. În Manualul judecătorului pentru cauzele civile [11, p. 373] sunt expuse, cu titlu de exemplu, criteriile de delimitare între legalitatea și temeinicia hotărârii aplicate la determinarea competenței Curții Federale de Justiție a Germaniei în calitate de instanță de recurs.

b) *recursul este depus cu omiterea termenului de declarare prevăzut la art. 434 CPC.* Acest temei de inadmisibilitate a recursului rezultă expres din necesitatea respectării termenului legal de declarare a recursului.

c) *persoana care a înaintat recursul nu este în drept să-l declare.* Numai persoanele cărora legea le acordă legitimare procesuală (art. 430 al CPC) pot declara recurs împotriva actelor de dispoziție ale curților de apel. Recursul declarat de alte persoane sau cu nerespectarea condițiilor înaintate față de recurenți este recunoscut inadmisibil. De asemenea, se recunosc inadmisibile, în baza art. 433 lit. c) CPC, recursurile declarate împotriva unui act de dispoziție al curții de apel care nu este susceptibil de recurs (de exemplu, decizia curții de apel de trimitere a cauzei la rejudecare).

d) *recursul este depus repetat după ce a fost examinat.* În virtutea principiului unicității dreptului la cale de atac, dreptul de a exercita recursul este unic și se epuizează odată cu declararea lui. Recursul declarat repetat după examinarea lui este inadmisibil. Astfel, se asigură autoritatea lucrului judecat și se previne pronunțarea unor decizii contradictorii ale instanței de recurs. Acest temei de inadmisibilitate este aplicabil numai în cazul în care recursul precedent, fiind recunoscut admisibil, a fost examinat de Curtea Supremă de Justiție, adoptându-se o decizie. Dacă recursul precedent a fost restituit din motiv de neachitare a taxei de stat sau de nerespectare a cerințelor de formă a cererii de recurs (art. 438 CPC), după înlăturarea neajunsurilor, recursul poate fi declarat repetat și poate fi admisibil. În perioada 2003-2012, Codul de procedură civilă prevedea posibilitatea recunoașterii drept inadmisibil a recursurilor „abuzive”. Din punct de vedere practic, declararea unui recurs drept inadmisibil, ca fiind abuziv, implica aprecierea nu numai a laturii obiective, ci și a laturii subiective a acestui act de procedură. Determinarea atitudinii psihice a recurentului (urmărirea unui alt scop decât casarea unei decizii de apel ilegale) și a relei-credențe a acestuia la etapa de examinare a admisibilității era destul de dificilă și putea fi folosită în detrimentul intereselor recurentului. De aceea, acest temei de inadmisibilitate a fost exclus din Codul de procedură civilă prin Legea nr. 155 din 05.07.2012.

Referințe bibliografice:

1. Codul de procedură civilă al Austriei. [https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe? Abfrage=Bundesnormen &Gesetzesnummer=10001699](https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10001699) (vizitat 03.03.2017).
2. Codul de procedură civilă al Estoniei. [https://www.riigiteataja.ee/en/eli/513122013001 /consolide](https://www.riigiteataja.ee/en/eli/513122013001/consolide) (vizitat 03.03.2017).
3. Codul de procedură civilă al Germaniei. <http://www.gesetze-im-internet.de/zpo/> (vizitat 03.03.2017).
4. Codul de procedură civilă al Letoniei. http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=191081#LinkTarget_3728 (vizitat 03.03.2017). Excepție constituie numai persoanele scutite de lege de plata taxei de stat.
5. Codul de procedură civilă al Republicii Moldova. Nr.225 din 30.05.2003. Republicat în: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2013, nr.130-134.
6. Codul de procedură civilă al României. Nr.134 din 2010. Republicat în: *Monitorul Oficial al României*, 2012, nr. 545.
7. Codul de procedură civilă al Spaniei. www.mjusticia.gob.es/cs/Satellite/Portal/129242_6983864?blobheader=application%2Fpdf (vizitat 03.03.2017).
8. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova „Privind procedura de judecare a cauzelor civile în ordine de recurs”, nr. 5 din 11.11.2013. http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=192 (vizitat 04.03.2017).
9. Legea cu privire la modificarea și completarea Codului de procedură civilă al Republicii Moldova. Nr. 244 din 21.07.2006. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2006, nr. 178-180.
10. Legea pentru modificarea și completarea Codului de procedură civilă al Republicii Moldova. Nr. 155 din 05.07.2012. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2012, nr. 185.
11. Manualul judecătorului pentru cauze civile. Ediția a II-a. Colectiv de autori / Coord. Ed. M. Poalelungi. Chișinău: Tipografia Centrală, 2013. 1200 p.
12. Munteanu A. *Admisibilitatea recursului împotriva deciziilor instanței de apel* / Autoreferat al tezei de doctor în drept. Chișinău, 2007. 26 p.
13. Munteanu A. Sarcinile recursului împotriva deciziilor instanței de apel. În: *Revista Națională de Drept*, 2007, nr. 11, p. 64-68.
14. Statistica judiciară. <http://csm.md/statistica-judiciara.html> ; http://jurisprudenta.csj.md/db_plen_csj.php (vizitat 15.03.2017).
15. Lindell B. Civil procedure in Sweden. In: *International Encyclopaedia of Laws. Civil Procedure* / Lemens P. (Hrsg.). Vol. IV. The Hague / London / New York: Kluwer Law International, p. 1994-2007.
16. Rechberger W., Kodek G. Civil Procedure in Austria. In: *International Encyclopaedia of Laws. Civil Procedure* / Lemens P. (Hrsg.). Vol. I. The Hague / London / New York: Kluwer Law International, p. 54 - 66.
17. Recourse against Judgments in the European Union / Voies de recours dans l'Union européenne / Rechtsmittel in der Europäischen Union / ed. J.A. Jolowicz, C.H. van Rhee. The Hague/London/Boston: Kluwer Law International, 1999. 336 p.
18. Dethloff N. Zugang zur Revisionsinstanz. In: *Zeitschrift für Rechtspolitik*, 2000, Heft 10, p. 430.
19. Fasching H. *Lehrbuch des österreichischen Zivilprozeßrechts*. Wien: Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 1990. 1232 p.
20. Prütting H. *Grundfragen des Rechtsmittelsrechts. In Dogmatische Grundfragen des Zivilprozesses im geeinten Europa*. Akademisches Symposium zu Ehren von Karl Heinz Schwab aus Anlass seines 80. Geburtstages. Bielefeld: Giegeking, 2000, p. 101-117.
21. Schellhammer K. *Zivilprozeß: Gesetz-Praxis-Fälle*. Ein Lehrbuch. 8., neubearbeitete Auflage. Heidelberg: C.F. Müller Verlag, 1999, p. 476-484.
22. Stürner M. *Die Anfechtung von Zivilurteilen: Eine funktionale Untersuchung der Rechtsmittel im deutschen und englischen Recht*. München: Verlag C.H. Beck, 2002. 290 p.
23. Wieczorek B., Schütze R. *Zivilprozeßordnung und Nebengesetze: Großkommentar*. 3. Auflage. Dritter Band. 1. Teilband. Berlin: De Gruyter Recht, 2005. 481 p.
24. ZPO-Reform 2002: mit Zustellungsreformgesetz (Hrsg. von Haunich R. und Meyer-Seitz C.). München: C.H. BECK, 2002. 432 p.
25. Кожемяко А.С. *Кассационное производство в арбитражном суде: теория и практика*. Москва: Городец, 2004. 144 с.
26. Серегина Л.В. Процессуальные последствия отсутствия предпосылок и несоблюдения условий реализации права на кассационное обжалование. В: *Арбитражный и гражданский процесс*, 2005, № 6, с. 37-43.
27. Ярков В.В. *Юридические факты в механизме реализации норм гражданского процессуального права*. Екатеринбург: Изд-во Свердлов. юрид. ин-та, 1992. 184 с.

